HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

13 martie 2008 *

În cauza C-446/05,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Tribunal de première instance de Bruxelles (Belgia), judecând în materie de poliție corecțională, prin Decizia din 7 decembrie 2005, primită de Curte la 14 decembrie 2005, în procedura penală împotriva lui

Ioannis Doulamis,

cu participarea:

Union des Dentistes et Stomatologistes de Belgique (UPR),

Jean Totolidis,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul C. W. A. Timmermans, președinte de cameră, domnii K. Schiemann, J. Makarczyk (raportor), J.-C. Bonichot și doamna C. Toader, judecători,

* Limba de procedură: franceza.

avocat general: domnul Y. Bot,
grefier: domnul R. Grass,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru domnul Doulamis, de E. Koeune, avocat;

— pentru guvernul belgian, de doamna A. Hubert, în calitate de agent;

— pentru guvernul italian, de domnul I. M. Braguglia, în calitate de agent, asistat de domnul P. Gentili, avvocato dello Stato;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul F. Arbault, precum și de doamnele O. Beynet și K. Mojzesowicz, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 22 noiembrie 2007,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 81 CE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și cu articolul 10 al doilea paragraf CE.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnului Doulamis, tehnician dentar, pentru infracțiune la legislația privind practicarea stomatologiei și practicarea medicinei, pe de o parte, și, pe de altă parte, la legislația referitoare la publicitatea în materie de servicii stomatologice.

Cadrul juridic

3 Articolul 3 din Legea din 15 aprilie 1958 privind publicitatea în materie de servicii stomatologice (*Moniteur belge* din 5 mai 1958, p. 3542, denumită în continuare „Legea din 15 aprilie 1958") sancționează comportamentele care contravin prevederilor articolului 1 din legea menționată, care este redactat după cum urmează:

„Nimeni nu poate efectua, în mod direct sau indirect, orice tip de publicitate în scopul de a trata, în mod nemijlocit sau de către o persoană calificată sau necalificată, în Belgia sau în străinătate, afecțiunile, leziunile ori anomaliile cavității bucale și ale dinților, de exemplu servindu-se de vitrine sau de firme, de inscripții sau de plăcuțe ce pot induce în eroare cu privire la caracterul legal al activității anunțate, de prospecte, circulare, manifeste și broșuri, prin intermediul presei, al undelor radio sau al cinematografului, prin promisiunea de a acorda beneficii de orice natură precum reduceri de prețuri, gratuitate a transportului pentru pacienți ori prin intervenția unor persoane care atrag pacienții sau practică vânzarea la domiciliu.

Nu constituie publicitatea definită la prezentul articol aducerea la cunoștința membrilor clinicilor și ai policlinicilor cu caracter mutual, de către acestea, a zilelor și a orelor de consultații, a numelor celor care le acordă și a modificărilor care intervin în aceste privințe."

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

4 Reiese din decizia de trimitere că domnul Doulamis este învinuit, în principal, de a fi făcut publicitate într-un anuar telefonic pentru Laboratoire dentaire Jean DOULAMIS și pentru Clinique dentaire Jean DOULAMIS, publicitate interzisă prin Legea din 15 aprilie 1958. Unul dintre anunțurile publicitare a fost publicat în paginile consacrate laboratoarelor dentare, iar celălalt în paginile consacrate clinicilor de stomatologie. Aceste anunțuri cuprindeau informații obiective, precum serviciile oferite, adresa, numărul de telefon și orarele de funcționare ale celor două unități.

5 În fața instanței de trimitere, domnul Doulamis a susținut că publicitatea este un instrument indispensabil liberei concurențe economice. Astfel, referindu-se la articolul 10 CE coroborat cu articolul 81 CE, reclamantul a invocat Hotărârea din 21 septembrie 1988, Van Eycke (267/86, Rec., p. 4769), pentru a susține că, având în vedere obligația care se impune statelor membre de a nu lua și de a nu menține în vigoare măsuri care pot elimina efectul util al normelor privind concurența care se aplică întreprinderilor, urmărirea penală la care a fost supus pentru publicitate în materie de servicii stomatologice este lipsită de temei.

6 În acest sens, domnul Doulamis a susținut că, având în vedere activitatea exercitată în clinica dentară al cărei proprietar este, aceasta respectă criteriile care definesc noțiunea de întreprindere în sensul articolului 81 CE, care se aplică membrilor profesiilor liberale. Instanța de trimitere tinde să considere că învinuitul a acționat în cadrul exercitării unei profesii liberale, precum și în calitate de persoană care exploatează o clinică dentară și de proprietar al acesteia.

7 Instanța menționată arată că din interpretarea articolului 3 alineatul (1) litera (g) CE coroborat cu articolul 10 al doilea paragraf CE și cu articolul 81 CE pare să rezulte că un stat membru nu poate lua sau menține în vigoare măsuri ce pot slăbi efectul util al normelor privind concurența care se aplică întreprinderilor.

8 În acest sens, instanța constată că nu este exclus ca prevederile Legii din 15 aprilie 1958 să poată pune sub semnul întrebării libertatea comerțului dintre statele membre, în măsura în care aceste prevederi ar putea aduce atingere realizării obiectivelor pieței unice între aceste state.

9 Potrivit instanței de trimitere, care se referă în acest sens la punctul 89 din Concluziile avocatului general Jacobs prezentate în cauza care a condus la pronunțarea Hotărârii din 12 septembrie 2000, Pavlov și alții (C-180/98-C-184/98, Rec., p. I-6451), având în vedere caracterul eterogen al profesiilor liberale și caracteristicile proprii pieței pe care acestea se desfășoară, pare necesar să se aprecieze de la caz la caz dacă o restricție impusă libertății de a acționa conduce, în fapt, pe piața respectivă, la o restricție a concurenței în sensul articolului 81 CE sau, după caz, în considerarea altor dispoziții din Tratatul CE precum articolele 152 CE și 153 CE privind protecția sănătății publice, respectiv protecția consumatorilor.

10 În sfârșit, instanța de trimitere observă că reiese din Raportul Comisiei Comunităților Europene din 9 februarie 2004 privind concurența în sectorul profesiilor liberale [COM(2004) 83 final] că restricțiile în materie de publicitate în cadrul acestor profesii constituie o atingere adusă liberei concurențe.

11 În aceste condiții, Tribunal de première instance de Bruxelles a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 81 CE coroborat cu articolul 3 [alineatul] 1 litera (g) CE și cu articolul 10 al doilea paragraf CE [trebuie interpretat] în sensul că [se opune faptului ca] o lege națională, în cazul de față [Legea din 15 aprilie 1958], să interzică (oricărei persoane, inclusiv) prestatorilor de servicii stomatologice, în cadrul unei profesii liberale sau al unui cabinet stomatologic, să efectueze orice tip de publicitate, în mod direct sau indirect, în domeniul serviciilor stomatologice?”

Cu privire la întrebarea preliminară

Cu privire la admisibilitate

12 Guvernul belgian și cel italian exprimă îndoieli cu privire la admisibilitatea prezentei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

13 În acest sens, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul cooperării dintre Curte și instanțele naționale instituite la articolul 234 CE, numai instanța națională sesizată cu acțiunea principală și care trebuie să își asume responsabilitatea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, întrucât întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului comunitar, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea Hotărârea din 13 martie 2001, PreussenElektra, C-379/98, Rec., p. I-2099, punctul 38, și Hotărârea din 19 februarie 2002, Arduino, C-35/99, Rec., p. I-1529, punctul 24).

14 Cu toate acestea, în circumstanțe excepționale, Curtea este îndreptățită să analizeze condițiile în care este sesizată de către instanța națională în scopul de a-și verifica propria competență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă rezultă în mod vădit că interpretarea dreptului comunitar solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului din acțiunea principală, atunci când problema are un caracter ipotetic sau atunci când Curtea nu dispune de elemente de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor adresate (a se vedea în special Hotărârea Arduino, citată anterior, punctul 25, și Hotărârea din 21 februarie 2008, Part Service, C-425/06, Rep., p. I-897, punctul 34).

15 Niciuna dintre aceste condiții nu este îndeplinită însă în prezenta cauză.

16 Într-adevăr, se impune precizarea că decizia de trimitere definește cadrul național de fapt și de reglementare în care se înscrie întrebarea adresată. În plus, instanța de trimitere indică motivele precise care au determinat-o să își pună întrebări cu privire la interpretarea dreptului comunitar și să considere necesar a adresa Curții o întrebare preliminară.

17 În consecință, trebuie constatat că cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată de Tribunal de première instance de Bruxelles este admisibilă.

Cu privire la fond

18 Prin întrebarea adresată, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 81 CE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și cu articolul 10 al doilea paragraf CE se opune unei reglementări naționale precum Legea din 15 aprilie 1958, care interzice oricărei persoane, inclusiv prestatorilor de servicii stomatologice, în cadrul unei profesii liberale sau al unui cabinet stomatologic, să efectueze orice tip de publicitate în domeniul serviciilor stomatologice, în măsura în care o astfel de interdicție ar putea constitui o atingere adusă liberei concurențe.

19 Potrivit unei jurisprudențe constante, deși este adevărat că, prin ele însele, articolele 81 CE și 82 CE vizează numai comportamentul întreprinderilor și nu privesc măsurile legislative sau de reglementare care emană de la statele membre, nu este mai puțin adevărat că aceste articole coroborate cu articolul 10 CE, care instituie principiul cooperării, impun statelor membre să nu ia sau să mențină în vigoare măsuri, chiar de natură legislativă sau de reglementare, care pot elimina efectul util al normelor privind concurența aplicabile întreprinderilor (a se vedea Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, Rec., p. I-11421, punctul 46).

20 Curtea a hotărât că există o încălcare a articolelor 10 CE și 81 CE atunci când un stat membru fie impune ori favorizează încheierea de înțelegeri contrare articolului 81 CE sau întărește efectele unor astfel de înțelegeri, fie înlătură propriei sale reglementări caracterul public, delegând unor operatori privați responsabilitatea de a adopta decizii de intervenție de interes economic (Hotărârea Cipolla și alții, citată anterior, punctul 47).

21 Or, trebuie arătat că o lege precum Legea din 15 aprilie 1958, prin faptul că interzice prestatorilor de servicii stomatologice să facă publicitate, nu intră sub incidența niciuneia dintre ipotezele de aplicare a articolului 10 coroborat cu articolul 81 CE.

22 Într-adevăr, astfel cum a precizat avocatul general la punctul 71 din concluzii, în cauza principală nu există niciun element de natură să demonstreze că prin Legea din 15 aprilie 1958 se favorizează, se întărește sau se reglementează o înțelegere sau o decizie a unor întreprinderi. Din decizia de trimitere nu rezultă nici că prevederea legislativă în cauză ar fi fost privată de caracter public prin faptul că statul membru în discuție ar fi delegat unor operatori privați responsabilitatea de a adopta decizii de intervenție de interes economic.

23 În sfârșit, chiar presupunând că domnul Doulamis, în calitate de proprietar al unei clinici stomatologice, ar putea fi calificat drept „întreprindere" în sensul articolului 81 CE, astfel cum este interpretat de către Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner și Elser, C-41/90, Rec., p. I-1979, punctul 21), din decizia de trimitere nu reiese că sunt în discuție aici vreun acord între întreprinderi, o decizie a asocierilor de întreprinderi sau o practică concertată care să poată aduce atingere comerțului dintre statele membre și care să aibă ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței comune.

24 În consecință, trebuie răspuns la întrebarea adresată în sensul că articolul 81 CE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și cu articolul 10 al doilea paragraf

CE nu se opune unei reglementări naționale precum Legea din 15 aprilie 1958, care interzice oricărei persoane, inclusiv prestatorilor de servicii stomatologice, în cadrul unei profesii liberale sau al unui cabinet stomatologic, să efectueze orice tip de publicitate în domeniul serviciilor stomatologice.

Cu privire la cheltuielile de judecată

25 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Articolul 81 CE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și cu articolul 10 al doilea paragraf CE nu se opune unei reglementări naționale precum Legea din 15 aprilie 1958 privind publicitatea în materie de servicii stomatologice, care interzice oricărei persoane, inclusiv prestatorilor de servicii stomatologice, în cadrul unei profesii liberale sau al unui cabinet stomatologic, să efectueze orice tip de publicitate în domeniul serviciilor stomatologice.

Semnături